

Стрілецька І. І. Соціальний інтелект як інтегральний конструкт / І. І. Стрілецька // Інсайт: [зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / ред. кол. І.В. Шапошникова, О.Є. Блинова та ін.]. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2015. – С. 320-323.

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ

Стрілецька І.І.

Херсонський державний університет, inna.strileckaya@mail.ru

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор О.Є. Блинова

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства особливого значення набуває гуманізація суспільних відносин, а саме здатність розуміти, діяти чи вчиняти мудро щодо інших людей; здатність знаходити спільну мову з навколишніми; здатність легко взаємодіяти з іншими людьми, уміння входити в їхнє становище та ставити себе на місце іншого, за що і відповідає соціальний інтелект. Саме соціальний інтелект є одним з найбільш суперечливих у сучасній соціально-психологічній науці, але незважаючи на численні дослідження у галузі вивчення даного поняття, можна зазначити, що й досі соціальний інтелект не є теоретично і експериментально розробленою категорією.

Основні завдання: *по-перше* здійснити теоретичний аналіз основних структурних моделей вивчення поняття соціальний інтелект у сучасній соціально-психологічній літературі; *по-друге* зробити психологічні висновки згідно даної проблематики статті.

Виклад основного матеріалу. Соціальний інтелект є одним з найважливіших компонентів життєдіяльності особистості, оскільки дає можливість людині пізнавати саму себе, забезпечує правильне розуміння вчинків оточуючих, їх вербальних і невербальних реакцій. Соціальний інтелект виступає важливою когнітивною складовою структури комунікативних здібностей особистості. Він допомагає прогнозувати розвиток міжособистісних стосунків, «загострює» інтуїцію, передбачливість, забезпечує психологічну

витривалість; дає змогу долати раптові кризи, стреси та ситуації, які загрожують самоповазі [3].

Поняття «соціальний інтелект» вивчається понад 80 років починаючи з робіт Е.Торндайка, який запропонував розуміти соціальний інтелект як здатність розуміти інших і мудро, адекватно поводитися з ними. За цей час багато вчених зверталось до вивчення даного феномену і кожен на основі своїх експериментальних досліджень висував своє визначення поняття соціального інтелекту. Це сприяло розширенню меж комунікативного простору, який супроводжується процесами глобалізації, розвитку міжкультурної комунікації та посиленням інтегральних тенденцій в науці і дало можливість розглянути соціальний інтелект як систему, яка включає не лише структурні компоненти, але й забезпечує їх функціонування [3; 4].

Найбільш розповсюдженими структурними моделями вивчення поняття соціального інтелекту є структурна модель Дж. Гілфорда. В своїй кубічній моделі структури інтелекту він описує три площини: операції, зміст та результат, яка включає шість факторів:

- ✓ *пізнання елементів поведінки* – здатність виділяти з контексту вербальну і невербальну експресію поведінки;
- ✓ *пізнання класу поведінки* – здатність розпізнавати загальні якості в деякому потоці експресивної чи ситуаційної інформації про поведінку;
- ✓ *пізнання відносин поведінки* – здатність розуміти відносини, які існують між одиницями інформації про поведінку;
- ✓ *пізнання систем поведінки* – здатність розуміти логіку розвитку цілісності ситуацій взаємодії людей та суть цієї поведінки в даних ситуаціях;
- ✓ *пізнання переструктурування поведінки* – здатність розуміти значення зміни вихідної поведінки в різних ситуаційних контекстах;
- ✓ *пізнання результатів поведінки* – здатність передбачити наслідки поведінки, виходячи із наявної інформації [4, с. 350].

Не менш відомою у вивченні поняття соціального інтелекту є структурна модель Г.Айзенка. На його думку, біологічний інтелект є вродженими заданими здібностями необхідними для обробки інформації, пов'язаними з структурами та функціями кори головного мозку. Він служить генетичною, фізіологічною, нейрологічною, біохімічною і гормональною основою пізнавальної поведінки, так як являється базовим, найбільш фундаментальним аспектом інтелекту. В свою чергу, соціальний інтелект – це інтелект індивіда, який формується в процесі його соціалізації, під впливом умов певного соціального середовища. А психометричний інтелект є сполучною ланкою між ними [4, с. 349].

Більш глибокому розумінню феномену соціального інтелекту, його природи та соціальних механізмів сприяє аналіз структури зазначеного явища. Серед існуючих теорій, заслуговує на увагу концепція соціального інтелекту, запропонована В.Куніциною. На відміну від обговорюваних вище уявлень про соціальний інтелект, вона вважає можливим виділення окремого аспекту цього складного явища – комунікативно-особистісного потенціалу, котрий є достатньо узагальненим і дозволяє наблизитися до розуміння специфічної структури соціального інтелекту та особливостей його функціонування на різних вікових етапах. Авторка пропонує розуміти соціальний інтелект як багатомірну, складну структуру, що має наступні складові [1, с. 43]:

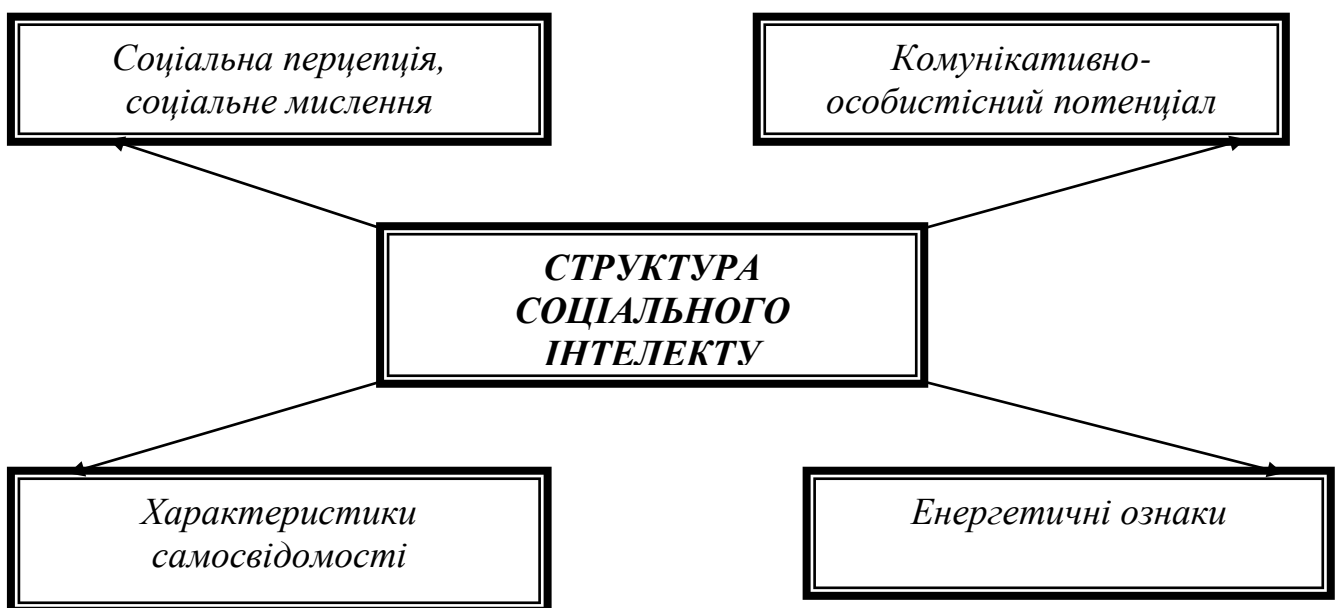

Рис.1 Структура соціального інтелекту (В.Н.Куніцина)

Поглибленню уявлень про соціальний інтелект сприяє теорія, розроблена Д.В. Ушаковим, який виділяє ряд характерних структурних особливостей соціального інтелекту: когнітивний (соціальні знання; соціальна пам'ять; соціальна інтуїція; соціальне прогнозування); емоційний (соціальна виразність; співпереживання; здатність до саморегуляції); поведінковий (соціальне сприйняття; соціальна взаємодія; соціальна адаптація).

І.Ф.Баширов опираючись на різноманітні концепції, в том числі, і на вище описані представив свою модель структури соціального інтелекту, яка має наступний вигляд [3]:

Таблиця 1

<i>Компоненти</i>	<i>Склад компоненту</i>	<i>Показники</i>
<i>Когнітивний</i>	Соціальні знання	Знання спеціальних правил поведінки
	Соціальна пам'ять	Пам'ять на імена та обличчя
	Соціальне мислення	Орієнтація у почуттях
		Орієнтація у настрої
		Рефлексія вчинків інших людей
	Соціальне прогнозування	Формування планів власних дій
Рефлексія власного розвитку		
Соціальна перцепція	Уміння слухати співрозмовника	
	Уміння розуміти мову жестів	
<i>Емоційний</i>	Соціальна чутливість	Емоційна виразність
		Емпатія
	Здатність до саморегуляції	Самоконтроль
<i>Комунікативно-організаційний</i>	Соціальна адаптивність	Уміння пояснювати й переконувати інших
		Відкритість у стосунках з оточуючими
	Соціальна взаємодія	Здатність і готовність до співпраці
		Здатність до колективної взаємодії

Модель структури соціального інтелекту за І.Ф.Башировим

В своїх працях О.В.Лунева пропонує свою структурну модель, яка покладена в основу авторської концепції соціального інтелекту особистості, включаючи в себе три підструктури: **перша підструктура** «Конструювання

уявлення про комунікативну взаємодію»: активація каналів отриманої інформації про комунікативну взаємодію; збір знань, інформації про соціальні взаємодії; сканування і оперативна діагностика динаміки розвитку комунікативної взаємодії; інтерпретація контекстів, концептів, дискурсів комунікативної взаємодії. **Друга підструктура** «Проектування поведінки в комунікативній взаємодії (створення сценарію)»: оцінка повноти інформації про комунікативну взаємодію; визначення мети і результату взаємодії; аналіз можливих варіантів розвитку комунікативної взаємодії; визначення і відбір ресурсів особистості; визначення стратегій поведінки, тактичних прийомів; можливості обліку психологічних характеристик учасників та їх оперативної діагностики; готовність до несподіваних форм розвитку сценарію комунікативної взаємодії. **Третя підструктура** «Управління комунікативною взаємодією»: організація простору взаємодії; організація учасників взаємодії для досягнення мети; реалізація стратегій адаптації; використання засобів реалізації моделей поведінки; суб'єкт-суб'єктна поведінка [2, с. 48].

Таким чином, розглянувши сучасні структурні моделі вивчення соціального інтелекту, зважаючи на його термінологічну невизначеність можна запропонувати таке визначення: соціальний інтелект – це складна динамічна структура особистості, яка представляє сукупність здібностей до пізнання соціальних явищ та детермінує успішність соціальної адаптації та взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Булка Н.І. Ресурси соціального інтелекту: адаптивність, комунікативність, креативність / Н.І. Булка // Практична психологія та соціальна робота – 2004. – №6. – С.43-45.
2. Лунева О.В. Концепция социального интеллекта личности / О.В. Лунева // Знание. Понимание. Умение. – 2012. – № 2. – С. 46-51.
3. Ляховець Л.О. Соціальний інтелект: поняття, функції, структура / Л. О. Ляховець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 114. – С. 128-133.

4. Ожубко Г.В. Сутність та структура соціального інтелекту / Г.В. Ожубко
// Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені
Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України –
2012. – №17. – С 347-356.